

RHODODENDRON-KERHON LA-
JIESITTELY

Osmo Jussila

RHODODENDRON

schlippenbachii

Maxim.1871

Kuningasatsalea, Koreansk azalea,
The Royal azalea

cheoljjuk (철쭉, Korea), *dà zì dùjuân* (Kiina)

alasuku Pentanthera

sektio Sciadorhodion

Kesävihanta 5m (yleensä matalampi) avoin pystykasvuinen pensas tai pieni puu. Nuoret versot karvaisia, harmaanruskeita, kuori hilseilevä, myöhemmin paljas. Lehdet viiden lehden kimpuna, 2,5-11,5cm x 0,9-7,2cm:n pituiset, soikeat tai pitkänpyöreät. Ohuet kesävihannat lehdet ovat joko pyöreä- tai otakärkiset ja vastapuikeat.

Kukkasilmuja on versojen kärjissä ja kustakin puhkeaa 3-6 kukkaa lehtien puhjetessa. Leveän kellomaisissa kukissa 5 terälehteä, kukan halkaisija 6-9cm. Kukan väri on vaalean punainen tai valkoinen, kukan nielussa usein punainen pilkutus. Kukassa on miellyttävä tuoksu.

Kotimaa: Mantsurian eteläosat (Liaoning, Nei Mongol), Korean niemimaa, Japani, lehtikuusimetsissä 400-1500 mmpy.

Kestävyys: Englanti H5

Saksa Winterhart (kestävä)

USA: ARS:n pakkasenkestävyysarvio -26°C

Suomi: I (II)

Kuningasatsalean nimesi v. 1871 Pietarin kasvitieteellisen puutarhan johtaja

C.J. Maximowicz Baltian saksalaisen meriupseerin ja paronin Alexander von Schlippenbachiin mukaan. Tämä oli virkatoimiensa ohella kerännyt kasvinäytteitä mm ollessaan palveluksessa fregatti 'Pallada'lla, joka purjehti Korean rannikoilla. Myöhemmin Schlippenbach komensi kuunari 'Vostok':ia useilla purjehduksilla Tatariansalmelle ja Amurjoelle. Myös näiltä matkoiltaan Schlippenbach keräsi paljon kasvinäytteitä (Gukov 1989).

Tartossa kasvitiedettä opiskellut Carl Johann Maximowicz, niin ikään Baltian saksalaisia, matkaili myös Kaukoidässä, vuosina 1853-57 Amurinmaalla ja 1859-1864 Kiinassa, Koreassa ja Japanissa. Pietarissa Maximowicz keskittyi selvittämään retkien tuloksia ja hän kuvasi tieteelle ja nimesi yli 2300 uutta kasvilajia, näiden joukossa kuningasatsalean.

Länsimaissa *R. schlippenbachii* saatiin viljelyyn 1895 (Cox 1997), mutta vasta E.H. Wilsonin keruut Koreasta 1917 ja 1918 (Arnold arb. Bulletin vol. VII 1921) toivat lajin laajemmin läntisiin puutarhoihin. Meilläkin ensimmäiset siemenet tulivat Mustilaan jo vuonna 1926 japanilaisen metsäntutkimusaseman johtajan M. Tozawan toimittamina (Max. Hagman, A. Autio 1999).

Luontaisena kuningasatsalea on yleinen Korean niemimaalla, jossa se muodostaa rehevillä rinnemailla lehtikuusimetsiköiden aluspensastona jopa viisimetrisiä kasvustoja, jääden tuulenpieksämillä rantakallioilla alle puolimetrisiksi kukkien silti ylenpalttisesti. Venäjällä kuningasatsalea on nykyisin hyvin harvinainen ja siellä se on listattu uhanalaiseksi. Japanissakin lajin

kerrotaan kasvavan luontaisesti vain parissa paikassa Hokkaidolla.

Kuningasatsalea on hyvin talvenkestävä. Sitä sen täytyy ollakin, sillä talvisin Mantshuriassa ja Korean vuoristossa pohjoisvirtauksen aikana lämpötila käy alle -30°C lukemissa ja toisaalta sopivan etelätuulen sattuessa voi sydäntalvella nosta reilusti plussalle. Kotiolot kuningasatsalealla ovat siis äärimmäisen vaativat. Korea on kuitenkin kesämonsuunin vaikutuspiirissä, ja se tarkoittaa selvärajaista vuodenaikojen vaihtumista. Kasvien ei tarvitse pidätellä itseään kun kesä alkaa. Kukinta kannattaakin aloittaa heti kun se säiden puolesta on mahdollista, sillä kilpailu pölyttäjistä on ”veristä”. Kuningasatsalean ei ole tarvinnut panostaa kukkien pakkasenkestävyyteen, ja se onkin lajin suurin puute puutarhakasvina meille tuotuna. Aikainen kukinta epäonnistuu usein kevään viimeisissä yöpakkasissa.

Rehevän ja kosteahkon kasvualustan ohella kuningasatsalea toivookin siis suojaistaa kasvupaikkaa ylärinteestä, johon öiset hallat eivät pääse. Vielä kun lisätään toivomusten laariin harvaa suojaustoa, mielellään mäntyjä, niin ollaan sellaisella paikalla, jossa kuningasatsaleaa voi menestyksellä kasvattaa ainakin Etelä-Suomessa.

Lajin kerrotaan kestävän myös emäksisempää kasvualustaa kuin muut *Rhododendron*-lajit, mutta se menestyy toki myös samanlaisessa happamassa maassa kuin sukulaisensa.

Kuningasatsalean kasvatus siemenistä on helppoa, joskin hidasta. Lajin ei tiedetä risteytyvän helposti muiden *Rhododendron*-suvun edustajien kanssa, vaikkakin Koichiro Wada esittää kir-

jeessään ARS:lle (HYBRIDIZING MYTHS OF EVERGREEN AZALEAS, ARS VOL 28-2), että *Sciadorhodon*-sektion atsaleoita voisi risteyttää ainavihantien atsaleoiden kanssa.

<http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JARS/v28n2/v28n2-wada.htm>

Minulla ei ole kokemusta kuningasatsalean risteyttämisestä, ja kasvattamani avopölytteiset siemenet ovat tuottaneet lajityypillisiä *R. schlippenbachii*-pensaita. Kuningasatsalean kasvuvauhti on muihin atsaleoihin verrattuna hyvin hillitty. Pari vuotta sitten kasvatin samalla reseptillä perhosatsaleaa (*R. vaseyi*) kelta-atsalearisteymiä (*R. luteum* x) ja kuningasatsaleoita ja edellä mainittujen kasvunopeus oli 3-4-kertainen kuningasatsaleoihin verrattuna. Avomaassa pensas tekee yleensä vain yhden kasvupyrähdyksen vuodessa, eli 10-20cm, joten kymmenvuotiaanakaan pensas ei ole vielä juuri metriä korkeampi. Silti, hyvällä paikalla kuningasatsalea ylittää ajan mittaan melkoiseksi katseenvangitsijaksi. Komeimmat lajin edustajat olen nähnyt Riian kasvitieteellisessä puutarhassa, ja korkeutta noilla puilla oli varmaankin lähes 5 metriä.

Siemenestä lisättyjen pensaiden ensikukintaa joutuu odottamaan 5-8 vuotta. Ja sitähan kyllä kannattaa odottaa!

Vaikka keväisten hallojen riski kukinnalle on aina meillä tarjolla, niin yhdyn silti Peter Coxin arvioon, että kuningasatsalea on *Rhododendron*-suvun aatelia kuuluen kärkekymmenikköön kun arvioidaan luonnonlajeja puutarhakasveina.

KIRJALLISUUTTA

Cox K, *Rhododendrons & Azaleas a Colour Guide* 2005

Cox P.A. & K, *The Encyclopedia of Rhododendron Species* 1997

Kannen kuva; Kuningasatsalea, *R. schlippenbachii* kukkii Naantalissa toukokuussa © Osmo Jussila